

Mile Marija Pešlākiene

Mūsdienu pusaudzis bibliotēkā

Tēmu "Mūsdienu pusaudzis bibliotēkā" varētu apspriest stundām, jo tā ir aktuāla daudzējādā ziņā. Viens no interesantākajiem šīs problēmas aspektiem ir pusaudža psiholoģijas un pusaudža kā *homo legens* — lasošā cilvēka — izpēte.

Pusaudzis vienmēr bijis un paliks dumpinieks un meklētājs. Darboties ar viņiem ir gan sarežģīti, gan interesanti. Viņu devīze — "Netraucējiet man būt vienam, bet neatstājiet mani vienu!". Šajā vētrainajā, informācijas pārbagātajā dzīvē pusaudzis vēlētos atrast mācību grāmatu, kas sniegtu atbildi uz viņa mokošo jautājumu — saglabāt savu individualitāti vai iekļauties pieaugušo dzīvē, maskējot savas patiesās jūtas un domas. Par laimi bibliotēkā pusaudzis ir atklātāks. Kā uzticības tilts starp viņu un bibliotekāru ir grāmata, kas atver zināšanu un emociju pasauli.

Mūsdienu pusaudzis lasa mazāk. Vai patiešām?

Zinot viņa lielo aizņemtību (vispārējā izglītības programma, līdzdalība pulciņos, koncertu, teātra izrāžu apmeklējumi, televīzija, datorspeles utt.), reizēm mēs, bibliotekāri, esam pārsteigti, ka viņš vēl paspēj lasīt. Daudzi bibliotēkas lasītāji atzīstas — viņi lasa galvenokārt naktīs, arī ceļojumu laikā. Pats aktīvākais lasīšanas process notiek vasaras brīvdienās. Piezīmējams, ka teksti internetā arī ir lasāmi — tāpat mūsdienu pusaudzis lasa vairāk nekā senāk.

Protams, ir pusaudži, kas dažādu iemeslu dēļ pret lasīšanu atsaluši. Taču šī raksta uzmanības lokā — pusaudzis, kas tomēr ir atnācis uz bibliotēku.

Pusaudzis un lasīšana

Šeit un tālāk izmantošu Lietuvas Nacionālās Martīna Mažvīda bibliotēkas (*Lietuvos Nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka*) Bērnu literatūras centra (BLC) lasītāju apkalpošanas nodaļas jaunākajos pētījumos iegūtos datus.

30% lasītāju uz bibliotēku nāk pēc mācību programmās ietvertās literatūras, ko uzdevuši apgūt skolotāji un vecāki, ieteikuši klasesbiedri. Viņi izstrādā projektus, meklē informāciju internetā, sastāda literatūras sarakstus.

50% lasīšana ir brīvā laika pavadīšanas veids. 70% lasītāju šajā grupā ir meitenes. Ja runājam par zēnu un

meiteņu lasīšanas īpatnībām, tad, protams, gan agrāk, gan pašreizējā laikā vērojamas atšķirības grāmatu izvēlē, bet tās nav krasas. Gan zēni, gan meitenes lasa Džonannas Ketlīnas Roulingas "Hariju Poteru", Sju Taunsendas "Adriana Moula (13 3/4) slepeno dienasgrāmatu". Starp zēniem populāras Džona Ronalda Rūela Tolkina grāmatas, Kristofera Paolini "Eragons" un fantastika. Visiem patīk detektīvliteratūra — "šausmu karaļa" Stīvena Kinga darbi.

Starp vecākiem pusaudžiem (un ne tikai) pašu lielāko popularitāti iekarojušas grāmatas no sērijas "Gandrīz pieauguši", "No 14". Šīs sērijas grāmatas tiek izdotas izdevniecībās "Alma littera" un "Vaga". Patiesi vērtīgu pusaudžu literatūru izdod izdevniecība "Gimtasis Žodis" ("Dzimtais vārds"). Lietuvas lasītāju iemīļota ir arī Māra Runguļa grāmata "Sirsniņsalas", kas ietilpst sērijā "No 14". No visas grāmatu lavīnas pusaudži izvēlas Paulu Koelju grāmatas ("Alķīmiķis", "Piektais kalns"), japāņu rakstnieka Haruki Murakami grāmatas, Sesīlijas fon Zīgezāras darbu "Klačiņa".

80% lasošo pusaudžu dod priekšroku ārzemju rakstnieku grāmatām. Kāpēc? Pusaudži uzskata, ka pašmāju autoru darbi ir garlaicīgi, tēmas — neinteresantas, tajos pārāk daudz vēstures, sadzīves un morālīzēšanas.

No lietuviešu autoriem lasītāji iemīļojuši Daivas Vaitkevičūtes grāmatu "Trijatā pret mafiju", Vītauta Račicka darbus "Nippe grib mājās", "Nepabeigtā dienasgrāmata", Vītautes Žilinskaite "Kintas". Šo grāmatu autori risina problēmas, kas satrauc mūsdienu pusaudzi, viņu valoda ir sulīga un pusaudzim raksturīga.

Labākā lietuviešu 2006. gada bērnu un pusaudžu grāmata — V. Žilinskaite "Kintas"

Vēl viena lasītāju grupa ir snobi, kuri, kopējot pieaugušos, meklē bibliotēkā "modernākās", skandalozākās grāmatas, literatūras sensācijas. Ja viņi tās plauktā neatrod, tad otro reizi uz bibliotēku var arī neatnākt. Visbiežāk šie lasītāji gan pievienojas "brīvā laika" lasītāju grupai.

Ir arī tādi: ieskrien bibliotēkā, izlasa jaunumus internetā, pārlapo periodiskos izdevumus un projām ir.

Interneta izmantošana

Pētījumos atklājās, ka tikai 4% pusaudžu mājās nav interneta. Lauku rajonos gan globālais tīmeklis nav tik izplatīts, tomēr arī tur pusaudži izmanto internetu — skolās, bibliotēkās, pie draugiem. Par lasīšanu un literatūru diskusijas noris tīmekļa vietnē *www.skaityta.lt* un arī citās. Diemžēl ne vienmēr jaunais lasītājs ir apmierināts ar uzturēšanos *internautu* vidē — starp saturīgiem komentāriem rodams arī daudz necienīgu atsauksmju, lamu un apvainojumu.

Neskatoties uz to, ka internets pusaudžim sola daudzas izklaides, viņš ilgojas pēc dzīvas saskarsmes. Nereti pusaudzis nāk uz bibliotēku, bēgot no vientulības. Rakstnieks Umberto Eko ir teicis: "Datori rada sabiedrības ilūziju, bet visbiežāk tā ir saskarsme tikai pašam ar sevi".

Kas rekomendē grāmatu?

Lasītāji norāda, ka grāmatu izvēlē viņi respektē galvenokārt draugu, vecāku, bibliotekāru ieteikumus, tīmekļa vietnēs, periodikā rodamo un nacionālā radio pārraidēs izskanējušo informāciju, kuras apjoms pēdējā gada laikā ievērojami palielinājies.

Tirgus diktē modi arī lasīšanas sfērā. Apmulsušais pusaudzis bieži paņem rokās to grāmatu, kurai ir visefektīgākais vāciņš, lieliskas recenzijas, bet, to lasot, jūtas sarūgtināts. Grāmata nereti ir kā konservantu pārpilns pārtikas produkts — no tā var ne tikai pieēsties, bet arī saslimt. To saturā ir varmācības scēnas, sekss, nevērīga personāžu attieksme pret mūžsenajām cilvēces vērtībām. Nereti jaunais lasītājs (lai cik savādi tas liktos — arī puiši) lūdz bibliotekāru atrast grāmatu par pirmo mīlestību, kur, pēc viņu vārdiem, "nav tik daudz kailuma".

Bibliotēka nav veikals, un bibliotekārs nav tirdzniecības aģents, kas uzmācīgi piedāvā savu preci. Tādēļ abonementā pie brīvpieejas krājuma izvietots lasītāju vidū ļoti populārs stends vitrīna "Iesakām izlasīt". Šeit rodama pašas labākās (pēc bērnu, bibliotekāru un literatūrzinātnieku domām) grāmatas. Tām blakus izlasāmas lasītāju atsauksmes par šīm un citām grāmatām, ko viņi vienaudžiem iesaka izlasīt. Lai ekonomētu lasītāju laiku, te izvietoti arī jaunieguvumi.

Ceļš pie lasītāja

Bibliotēkas meklē dažādus ceļus, lai tuvinātos lasītājam. Visos bibliotēkas pasākumos paši aktīvākie dalībnieki kā agrāk, tā arī pašlaik ir jaunākā vecuma bērni.

Pierunāt pusaudzi piedalīties literārā vakarā ir grūti. Viņš ir ļoti aizņemts un nevēlas būt tikai par klausītāju un statistu. Pieredze liecina, ka panākumi ir pasākumiem, ko organizē viņi paši. Piemēram, Viļņas publiskajā Ādama Mickēviča bibliotēkā (*Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka*) 8.–9.klašu skolēni attēloja savu iecienītāko grāmatu personāžus un sižetus. Tie bija: Justeina Gordera "Apelsīnu meitene", Sjū Taunsendas "Adriana Moula (13 3/4) slepenā dienasgrāmata", sižets, kur Karlsons cienā visus dalībniekus ar ievārijumu. Šauļu apgabala bibliotēkas lasītājas, attēlojot aizkustinošās ainas no Alesandro Bariko grāmatas "Zīds", apjoza skatītājus ar zīda lentēm...

BLC katru gadu rīko labāko grāmatu konkursus. Grāmatas izvēlas visi Lietuvas lasošie bērni. 2.aprīlī, Starptautiskajā bērnu grāmatu dienā, kas ir arī Hansa Kristiana Andersena dzimšanas diena, svinīgā ceremonijā tiek pasniegts kronis lietuviešu rakstnieku labākajai grāmatai. 2006.gada laureāte bija V.Žilinskaites "Kintas". 2007.gadā uzvarēja Gendruša Morkūna "Atgriešanās stāsts".

Bērni kronē rakstnieku G.Morkūnu — 2008.gada labākās bērnu un pusaudžu grāmatas autoru

Labākā lietuviešu 2007.gada bērnu un pusaudžu grāmata — G.Morkūna "Atgriešanās stāsts"

Labākā lietuviešu 2008.gada bērnu un pusaudžu grāmata — G.Morkūna "Blusu stāsti"

**Lasišanas gadam veltītās tīmekļa vietnes
www.skaitymometai.lt bērnu sadaļa**

**Lasišanas aktivitātēm veltītā diskusiju tīmekļa vietne
www.skaityta.lt**

Gan 2006., gan 2007.gadā starp ārzemju autoriem pati populārākā grāmata bija Melvina Bērdžesa "Heroīns" (latviski izdota ar nosaukumu "Kaifs").

Lai arī grāmatu pusaudžiem ir ļoti daudz, tāpat kā visos laikos, arī mūsdienās ir maz oriģinālliteratūras. Lietuviešu rakstnieki reti pievēršas pusaudžu dzīvei. Tādēļ mūsu jaunie lasītāji sākuši rakstīt paši, un viņu grāmatas radušas atbalsi pusaudžu vidū. Vaidas Blažītes grāmata "Dzeltenais lauks" drīz pēc iznākšanas pat tulkota poļu valodā. Populāras ir sešpadsmitgadīgās Tekles Kavtaradzies grāmatas "Nezināmā", "Ar basām kājām pa naksnīgo pilsētu" — iespējams, ka tajās ir diezgan daudz stilistisku negludumu un citu trūkumu, bet tos atsver autores atklātība un pusaudžiem tuvu tēmu izvēle.

Populāras ir literārās izstādes "Grāmata pateica priekšā" (izstādes mērķis ir atklāt, kā kāda konkrēta grāmata lieti noderējusi kādam lasītājam). Nepelnīti aizmirsta tēma ir cieņa pret grāmatu kā pret daudzu cilvēku radošu un praktisku veikumu. Izstādē "Ja es varētu — pastāstītu daudz..." bija aplūkojama lasītāju apvainota, saplēsta, netīra grāmata, bet tai blakus — pašu lasītāju un bibliotekāru veidota.

2008.gads — Lasišanas gads

2007.gada 6.decembrī Lietuvas kultūras ministrs Jons Jučs oficiāli pasludināja 2008.gadu par Lasišanas gadu Lietuvā. 2008.gadā apritēja arī zviedru rakstnieces Astridas Lindgrēnes 100 gadu jubileja. Pēc Kultūras ministrijas informācijas A.Lindgrēnes grāmatas pastāvīgi ir pārdotāko grāmatu piecniekā.

Par godu Lasišanas gadam internetā izveidots portāls "Lasišanas gads" (www.skaitymometai.lt) Portālā ir speciāla sadaļa pusaudžiem. Šeit viņi balsojot nosaka labākās mēneša grāmatas, bet pēc tam — arī gada grāmatu. Par aprīļa labākajām grāmatām lasītāji izvēlēja Mirjamas Presleres "Kad atnāk laime — piedāvā viņai apsēsties" un Aidi Vallikas "Kā tev klājas, Anna?". Sadaļā "Intervija" var uzzināt, ko par grāmatām domā populāri dziedātāji un citi pazīstami ļaudis, bet rubrikā "Uzraksti recenziju" pusaudzis var sniegt atsauksmi par savu mīļāko grāmatu. Populārs ir forums "Labdien, ko tu lasi?".

Lasišanas gada ietvaros tiek organizēti dažādi pasākumi. Īpaši interesanta akcija notiek pilsētu dzelzce-

ļa stacijās. Piektdienā, pērkot biļetes, cilvēki saņem kādu lietuviešu autora grāmatu. Pavisam paredzētas 20 tādas piektdienas.

Klaipēdas pilsētas publiskajā bibliotēkā (*Klaipēdos miesto savivaldybės viešoji biblioteka*) jaunie lasītāji piedalās projektā "Gribu radīt, mācos radīt, radu". Vecākie pusaudži mācās "Kā cept žurnālista maizi?". 2008.gada aprīlī organizēta "Tējas dzeršana ar klasiķiem". Šis pasākums palīdzēja atdzīvināt pusaudžu interesi par lietuviešu literatūras klasisku.

Lasišanas gada aktivitātes bibliotēkās radījušas lielas ekskursantu plūsmas. Pieredzējušajam ekskursiju vadītājam — bibliotekāram — ir, ar ko piesaistīt viņu interesi: gan retās, īpaši vērtīgās grāmatas, gan "grāmatu slimnīca" — Dokumentu restaurācijas centrs, gan lielās zāles ar daudzajiem periodiskajiem izdevumiem. Bērniem dāvina maisiņus un nozīmītes ar Lasišanas gada logotipu, grāmatzīmes un bukletus. Pa lauku bibliotēkām ceļo grāmatu čemodāni, kas papildina to krājumus. Brīvdienās pilsētu parkos un skvēros uzstājas "dzīvās grāmatas" — bērni, kas rada, sacer un par to saņem dāvanas. Šajos pasākumos piedalās arī pusaudži. Republikā klejo lasišanas vīruss!

Nelielās eklektiskās piezīmes par lasošajiem pusaudžiem gribētos noslēgt ar viņu pašu vārdiem par grāmatas nākotni. 40% pusaudžu pauzē šādus uzskatus:

- domāju, ka papīra grāmatas izzudīs, paliks tikai elektroniskās;
- starp pusaudžiem tagad lasīt grāmatas nav moderni;
- grāmatas būs ierakstītas internetā, jo tas ekonomēs papīru;
- grāmata paliks tikai intelektuāļu un gardēžu vidū. 60% tomēr ir pārliecināti, ka:
- lasīt grāmatas ir ērtāk un jaukāk nekā tekstu internetā;
- nav nekā skaistāka par grāmatu, kas smaržo pēc meža un lasītāju siltajām rokām;
- kamēr ļaudis jūt, mēģina daudz ko saprast un radīt — grāmata būs dzīva.

No krievu valodas tulkojusi Sarmīte Galsa